

George Scholte. **Mensen in hokjes.**
Kritische beschouwingen van een
gevangenispastor

Eburon, 2022

ISBN 978 94 6301 413 7

Na zijn jaren als geestelijk verzorger bij justitie blikte George Scholte terug op zijn ervaringen. Het brengt hem tot reflecties over het werk als geestelijk verzorger, maar ook over de wijze waarop wij als samenleving omgaan met misdaad en straf. Scholte beoogt met *Mensen in hokjes. Kritische beschouwingen van een gevangenispastor* drie dingen: de stem van de gedetineerden die hij bijgestaan heeft vertolken, zijn werk toegankelijk maken door het te beschrijven en kritisch te reflecteren op het mensbeeld dat hij ontwaart in de wereld van justitie.

Het boek is opgebouwd uit drie delen. In deel I beschrijft Scholte de context van zijn werk als justitiepastor. Hij geeft een korte geschiedenis van de vrijheidsbeneming als hoofdstraf, waarna hij de plaats en taken van de geestelijk verzorger bij justitie beschrijft. Deel II, het omvangrijkste van de drie (340 pagina's!), is getiteld: 'Verhalen van mensen.' In tien hoofdstukken typeert hij verschillende groepen gedetineerden die hij tegenkomt, zoals mensen met psychiatrische problemen, met een verslaving, met een beperkt of bovengemiddeld verstandelijk vermogen, zedelinquenten, first offenders, enzovoort. Steeds beschrijft hij hoe de specifieke problematiek een rol speelt in het leven van mensen, hoe dat verweven is met hoe ze in detentie zijn geraakt en hoe dat het verblijf binnen de muren bepaalt. Ieder hoofdstuk is rijkelijk voorzien van casussen, waarmee Scholte de problematiek levendig naar voren brengt. Bovendien krijgt de lezer door de casussen heen een beeld van hoe de auteur als geestelijk verzorger handelt.

Dat de tien hoofdstukken zo'n substantieel deel van het boek uitmaken, doet afvragen wat de reden ervan is. Enerzijds lijkt het erop dat hij zo de verhalen van de gedetineerden naar voren wil brengen om de mens achter het delict zichtbaar te maken voor de lezer (en de samen-

leving). Anderzijds wil hij in deze hoofdstukken laten zien hoe complex mensenlevens vaak zijn. Mensen zijn niet in 'een hokje' te stoppen. Bij de verschillende groepen die Scholte beschrijft, illustreert hij steeds hoe de problemen die ze hebben zich bij iedereen op een andere manier uiten. Steeds benadert hij de groep ook vanuit maatschappelijk perspectief, door te duiden hoe veranderingen in de samenleving van invloed zijn op crimineel gedrag: van de toenemende druk in de samenleving die verslaving in de hand werkt, tot de culturele verschuiving in het denken over mannelijkheid en vaderschap. De hoofdstukken tonen dat Scholte door de jaren heen een eigen praktijktheorie heeft ontwikkeld, opgebouwd uit theorieën waarin hij zich heeft verdiept (bijvoorbeeld over trauma).

In deel III biedt Scholte een kritische analyse van het onderliggende rationeel-wetenschappelijke mensbeeld van de penitentiaire praktijk en het daaruit volgende reductionisme. De gevangenis beschouwt hij als de collectieve schaduw van de samenleving, waarin de uitwassen van dit mensbeeld scherp naar voren komen. Daar tegenover stelt hij een buberiaans relationeel en dialogisch mensbeeld dat juist de mens in zijn of haar particulariteit als medemens wil zien. Impliciet toont hij daarmee ook welk mensbeeld hij als geestelijk verzorger vanuit zijn eigen levensbeschouwing in het systeem van justitie binnenbrengt. Hij sluit het boek af met een aantal alternatieve manieren voor omgaan met misdaad en straf in lijn met de traditie van het herstelrecht.

In *Mensen in hokjes* toont Scholte zich een ware verhalenverteller. Hij vertelt over zijn ervaringen en laat zien dat hij ook als geestelijk verzorger vaak gebruikmaakte van verhalen. Gaandeweg komen allerlei herkenbare thema's naar voren, zoals het afwegen van wat een gezonde en ongezonde functie van religie is, hoe je balanceert met afstand en nabijheid en in hoeverre je kunt confronteren als geestelijk verzorger. De auteur toont zich een reflectieve geestelijk verzorger, die leert van ervaringen en ook bij blijft leren. In alles proef je de mensenkennis en menslievendheid van de auteur. In die zin leest het als de memoires van een veelzijdige geestelijk ver-

zorger, die op micro-, meso- en macroniveau blijft denken. Daarmee is dit boek een boeiende introductie in de leefwereld van gedetineerden en het werk van de geestelijk verzorger. Het laat zien wat een geestelijk verzorger kan betekenen en hoe belangrijk de eigen levensbeschouwing is in het werk, waarbij denominatief werken opvallend genoeg vrijwel geen rol lijkt te spelen in zijn praktijkbeschrijvingen. Het boek heeft overigens een veel bredere draagwijdte dan alleen voor geestelijk verzorgers: het wil de lezer aanzetten tot herbezinning op hoe wij als maatschappij omgaan met misdaad en straf.

Toch had Scholte wat meer mogen selecteren in wat hij als nalatenschap wil meegeven. Nu lijkt hij vrijwel al zijn opgedane kennis te willen doorgeven. Hij snijdt tal van thema's aan, biedt excursen en bespreekt tal van auteurs. Hoewel het vaak boeiende thematiek is, haalt dit de vaart uit het boek. Bovendien begeeft de auteur zich vaak op terreinen waar hij geen expert is. Dat maakt het moeilijk in te schatten hoe zijn excursen gewaardeerd moeten worden. Dat het wat onoverzichtelijk wordt, blijkt ook uit de herhalingen door het boek heen.

Op theoretisch niveau is zijn pleidooi voor een menslievend (en effectief) detentiesysteem de rode draad. Dat het strafrechtstelsel zoals het nu is tegenstrijdig is en vaak meer kwaad dan

goed doet, vertelt hij overtuigend. In zijn analyse maakt hij zich dan, door de nuance weg te laten, soms wel schuldig aan de valkuil waar hij zelf voor waarschuwt. Met name zijn beschrijving van het rationeel-wetenschappelijk mensbeeld lijkt te eenvoudig. En ook de beschreven groepen in de gevangenis zijn paradoxaal genoeg ook weer hokjes op zichzelf. Kennelijk ontkomt je bij een typering van groepen niet aan een bepaalde vorm van hokjesdenken. Hokjesdenken is toegestaan, zou je denken, in zoverre ze als heuristische kaders dienen om de ander te begrijpen.

Niettemin is *Mensen in hokjes* een zeer relevant en interessant boek voor geestelijk verzorgers en andere geïnteresseerden die meer willen weten over geestelijke verzorging bij justitie. Het is weliswaar een kloek werk, maar de uitgebreide inhoudsopgave maakt het mogelijk om die delen uit het boek te selecteren die de lezer het meest interesseren. Meer dan het eerder verschenen *Handboek justitiepastoraat* kan het een leerboek zijn voor beginnende en ervaren geestelijk verzorgers, omdat praktijk en theorie in gesprek gaan en de kritische houding gecultiveerd wordt.

Niels den Toom is universitair docent geestelijke verzorging bij Tilburg University en geestelijk verzorger bij Thebe te Breda. Hij is tevens redactielid van dit tijdschrift. E-mail: j.n.dentoom@tilburguniversity.edu.